

**САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ
ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ, ДЕЗЕРТИРСТВО:
МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ.СТ. 407, 408 КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

М.І. Карпенко

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»,
полковник юстиції запасу*

Постановка проблеми. Порядок проходження військової служби суворо регламентований Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» (в редакції від 04.04.2006 р.), статутами Збройних сил України, затвердженими законами України від 24.03.1999 р., іншими законами України, а також прийнятими відповідно до них указами Президента України та іншими нормативно-правовими актами щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби та статусу військовослужбовців, а також міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Визначено, що військовослужбовець несе особисту відповідальність за захист своєї Батьківщини. Він зобов'язаний проходити військову службу упродовж встановленого законом терміну й у визначеному військовим командуванням місці, суворо дотримуючись правил залишення розташування військової частини або місця служби, добросовісно виконувати вимоги законів, статутів Збройних сил України і Військової присяги; бути хоробрим і дисциплінованим, не допускати негідних вчинків і стримувати від них інших військовослужбовців; у разі потреби відлучення в межах розташування військової частини (підрозділу) запитати дозволу у командира, а після повернення доповісти йому про прибуття.

Суворе дотримання порядку проходження військової служби є важливою умовою забезпечення боєздатності і бойової готовності Збройних сил України, інших військових формувань аж до негайної відсічі будь-якому агресору.

Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство посягає на порядок несення або проходження військової служби. Дотримання вимог військової дисципліни зобов'язує кожного військовослуж-

бовця завжди перебувати у визначеному військовим командуванням місці служби і добросовісно виконувати військові обов'язки. Здійснюючи такі злочинні дії, військовослужбовець тим самим ухиляється від виконання обов'язків військової служби, порушує вимоги порядку її проходження і військової дисципліни. В сучасних умовах навіть короточасне ухилення військовослужбовця від виконання своїх службових обов'язків, недозволена відсутність у військовій частині може негативно позначитись на боєздатності і бойовій готовності підрозділу, військової частини, корабля, призвести до зриву виконання бойового завдання.

Самовільне залишення військової частини або місця служби нерідко супроводжується здійсненням більш небезпечних злочинних дій. Тому всемірна боротьба з ними необхідна не лише для зміцнення військової дисципліни і статутного порядку, але й для попередження можливості здійснення інших злочинів.

Безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 407, 408 КК, є суспільні відносини, які передбачають встановлений порядок проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях і охороняються, в разі посягання на них (самовільне залишення військової частини або місця служби чи дезертирство), зазначеними нормами кримінального закону.

Об'єктивна сторона зазначених складів злочинів полягає в залишенні військовослужбовцем як строкової військової служби, так і військовослужбовцем військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського, старшинського складу; осіб офіцерського складу, військової служби за призовом осіб офіцерського складу без дозволу командира розташування військової частини або місця служби і нез'явлення вчасно на військову службу, в несвоєчасному поверненні до військової частини без поважних причин.

Такі самовільні ухилення від військової служби визнають злочинними, якщо вони тривали понад три доби, але не більше місяця (ч. 1 ст. 407 КК), понад десять діб, але не більше місяця, або хоч і менше десяти діб, але понад три доби, вчинені повторно упродовж року (ч. 2 ст. 407 КК); понад один місяць, вчинені особами, зазначеними у частинах першій або другій ст. 407 КК (ч. 3 ст. 407 КК), вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці (ч. 4 ст. 407 КК). Самовільне залишення військової частини або місця військової служби з метою ухилення від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на військову службу в разі призначення, переведення, з відрадження, відпустки або з лікувального закладу кваліфікується як дезертирство, відповідальність за яке передбачена ст. 408 КК.

Статут внутрішньої служби Збройних сил України (ст. 131) встановив, що військовослужбовці, які проходять строкову службу, курсанти військових навчальних закладів, крім матросів і старшин, які перебувають на кораблях, розміщуються у казармах, а ті, що проходять службу за контрактом, – у гуртожитках у розташуванні військової частини (сімейні – в сімейних гуртожитках або з дозволу командира (начальника) на квартирах поза розташуванням військової частини). Для військовослужбовців-жінок обладнано окремі гурто-

житки (спальні приміщення). Залишити розташування військової частини, судна чи інше місце військової служби вони можуть за спеціальним дозволом чи розпорядженням.

Так, згідно зі ст. 216 Статуту внутрішньої служби Збройних сил України, військовослужбовці строкової служби у вільний від занять та робіт час мають право вільно переміщатися територією військової частини, а під час звільнення – і в межах гарнізону. Виїзд офіцерів, прапорщиків (мічманів), військовослужбовців, що проходять військову службу за контрактом, за межі гарнізону здійснюється з дозволу командира військової частини. Виїзд військовослужбовців строкової служби за межі гарнізону (за винятком випадків відбуття у відпустку або відрядження) забороняється.

Військовослужбовці строкової служби звільняються з розташування військової частини командиром роти у визначені командиром військової частини дні й години та у встановленому ним порядку. Звільненому видається записка про звільнення за підписом командира роти і з відтиском печатки військової частини. В ній зазначається тривалість дозволу перебування військовослужбовця поза військовою частиною. Записка про звільнення дійсна лише в межах гарнізону, в якому розмішена конкретна військова частина.

Крім командира роти, давати звільнення також мають право йому рівні за посадою і вищестоящі командири й начальники.

Порядок звільнення особового складу з корабля на берег визначено Положенням про корабельну службу у Військово-морських силах Збройних сил України, затвердженим наказом міністра оборони України від 25.11.2003 р. № 415, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.12.2003 р. за № 1170/8491.

Самовільним визнається залишення військовослужбовцем строкової служби розташування військової частини або місця служби без дозволу командира (начальника). Залишення військової частини або місця служби не може вважатися самовільним, якщо воно мало місце з дозволу начальника, який не має права надавати звільнення. Відповідальність за такі неправомірні дії в цьому випадку покладається на начальника, який допустить порушення порядку звільнення.

Під розташуванням військової частини розуміють територію казарменого, лагерного розташування військової частини. Самовільний вихід з одного підрозділу в інший підрозділ тієї самої військової частини, якщо це не супроводжувалося залишенням її розташування, не становить складу злочину. Але при окремому (відокремленому) територіальному розміщенні підрозділів однієї й тієї самої військової частини залишення без дозволу розташування підрозділу повинно розглядатися як самовільний вихід із розташування військової частини.

Під місцем служби, якщо воно не збігається з розташуванням військової частини, розуміють будь-яке інше місце, де військовослужбовець зобов'язаний упродовж певного часу виконувати певні обов'язки чи перебувати за наказом командира (начальника). Не вважаються такими, скажімо, місця виконання господарських робіт чи іншого службового завдання поза розташуванням вій-

ської частини. Проведення навчальних занять чи культурно-масових заходів, знаходження команди при переміщенні (ешелон, потяг, маршова колонна), маршрут руху, місце перебування у відрядженні тощо передбачають, що в усіх таких випадках військовослужбовець, який самовільно залишив місце служби, ухиляється і від явки в розташування своєї військової частини.

Неявка в потрібний термін на військову службу полягає в тому, що військовослужбовець, який залишив розташування військової частини на законній підставі (приміром, при звільненні з військової частини, призначенні, переведенні, направленні у відрядження, відпустку чи до лікувального закладу), не повертається без поважних причин у військову частину чи до місця служби у встановлений термін. Ухилення від несення обов'язків з військової служби в цьому випадку здійснюється шляхом злочинної бездіяльності.

Неявка не становить складу злочину, якщо вона була викликана поважними причинами. З урахуванням положень ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», в якій розкривається поняття поважних причин неприбуття призовника у встановлений термін на призовну ділянку, в юридичній літературі і судовій практиці під поважними причинами неприбуття у визначений термін на військову службу, передбаченими ст. 407 КК, розуміється перш за все хвороба військовослужбовця і перешкоди стихійного характеру, які позбавляють військовослужбовця можливості своєчасно з'явитись у військову частину або до місця служби. Крім того, поважними причинами в кожному конкретному випадку може бути визнано інші перешкоди, що виникли незалежно від волі військовослужбовця і завадили йому своєчасно з'явитись до місця служби (наприклад, непередбачена обстановка руху транспорту і неможливість прибути у встановлений термін іншим способом, затримання представниками Військової служби правопорядку чи органами влади), а також такі обставини, внаслідок яких затримка військовослужбовця понад встановлений для явки термін була вкрай необхідною (скажімо, для надання невідкладної допомоги хворим батькам, якщо її не можна було отримати в інший спосіб).

Тривалість нез'явлення в призначений термін на військову службу є важливою складовою ознакою цих дій.

Якщо ж винний мав намір самовільно залишати військову частину або місце служби понад три доби, але був затриманий до закінчення цього терміну, його дії становлять замах на злочин, передбачений ст. 407 КК.

Із суб'єктивної сторони самовільне залишення військової частини або місця служби передбачає умисну форму вини. Нез'явлення в призначений термін без поважних причин на військову службу може бути вчинене як умисно, так і через необережність. Умисна вина щодо самовільного залишення військової частини або місця служби полягає в усвідомленні і бажанні суб'єкта самовільно, без дозволу командира або начальника залишити військову частину або місце служби і таким чином ухилитись від виконання обов'язків з військової служби. При цьому ставлення суб'єкта до тривалості відсутності у військовій частині або за місцем служби може бути не лише умисним, але в окремих випадках і необережним. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторо-

ни цього злочину є намір правопорушника перебувати поза територією військової частини або місця служби лише тимчасово упродовж певного терміну і його бажання повернутись у військову частину для продовження військової служби. Мети зовсім ухилитись від несення військової служби в нього немає.

Тимчасова поява в розташуванні військової частини військовослужбовця, який ухиляється від несення обов'язків військової служби, без наміру приступити до виконання цих обов'язків (скажімо, для зустрічі з приятелем тощо) не перериває тривалості самовільного залишення військової частини.

На переконання М.М. Сенька, який досліджував склад злочину, передбачений ст. 407 КК, суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, що є громадянином України; на момент вчинення цього злочину проходила один із видів військової служби відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», її вік не перевищував граничного віку перебування на військовій службі для відповідної категорії військовослужбовців, а також не спливали строки військової служби, якщо особа проходила військову службу за призовом; на момент призову чи зарахування на військову службу досягла встановленого законом віку, з якого можливий призов або зарахування на цей вид військової служби, була придатною до військової служби за станом здоров'я та були відсутні підстави, за наявності яких призов або зарахування на військову службу слід вважати неправомірними [33, с. 11–12].

Розглядаючи кримінально-правову характеристику складу злочину, передбаченого ст. 408 КК, необхідно зазначити, що дезертирство має низку схожих ознак порівняно зі злочином, що передбачає самовільне залишення військової частини або місця служби. Відмінність полягає в змісті суб'єктивної сторони, оскільки дезертирство вчиняється з метою ухилення від військової служби. Вчиняючи дезертирство, військовослужбовець протизаконно припиняє несення військової служби, намагається зовсім виключити себе зі сфери військово-службових відносин.

Закінченим злочином дезертирство вважається з моменту, коли суб'єкт залишив розташування військової частини або місце служби чи не з'явився у військовій частині у встановлений термін з метою ухилення від військової служби. За наявності такої мети фактична тривалість самовільної відсутності військовослужбовця не має значення.

Приготування і замах при дезертирстві можливі лише до моменту самовільного залишення військової частини або до моменту закінчення терміну явки на службу. Приготування може мати місце за умови відшукування винним способів для безперешкодного залишення військової частини або місця служби чи приховування майбутнього свого незаконного перебування поза територією військової частини або місця служби, або в іншому умисному створенні умов для вчинення дезертирства.

Замах на дезертирство можливий у вигляді умисних дій, безпосередньо спрямованих на залишення території військової частини або місця служби.

Дезертирство – триваючий злочин. Воно триває доти, доки не буде припинено або внаслідок дій самого правопорушника, або настання подій, які перешкоджають подальшому його вчиненню.

Добровільна відмова від дезертирства можлива лише до моменту залишення військової частини або місця служби чи до закінчення терміну явки у військову частину. Якщо ж військовослужбовець уже залишив військову частину з метою ухилення від військової служби, але потім через деякий проміжок часу, незалежно від його тривалості, повернувся до військової частини або з'явився в органи влади, в діях винного буде склад закінченого дезертирства.

Із суб'єктивної сторони дезертирство може бути вчинено тільки з прямим умислом: винний усвідомлює, що він незаконно залишає військову частину або місце служби чи не з'являється у встановлений термін у військову частину або до місця служби і бажає таким чином ухилитись від несення військової служби.

Мета ухилення від військової служби – обов'язкова ознака дезертирства. Це вирішальна ознака, за якою дезертирство відрізняється від самовільного залишення військової частини або місця служби, оскільки вчиняючи дезертирство, військовослужбовець має намір зовсім ухилитися від військової служби. Об'єктивними фактами, які підтверджують наявність у винного такого наміру, можуть бути: придбання правопорушником підроблених документів або цивільного одягу, щоб замаскувати своє становище військовослужбовця, проживання на нелегальному становищі, під чужим прізвиськом тощо.

Як дезертирство повинні кваліфікуватися дії військовослужбовця, що засуджений до покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні і там відбуває покарання, перебуває на гауптвахті Військової служби правопорядку у Збройних силах України, якщо він з метою ухилення від військової служби здійснює втечу. Разом з тим втеча правопорушника з-під варти з метою ухилення від кримінальної відповідальності і покарання не може розглядатися як дезертирство і повинна кваліфікуватися за ознаками злочину, передбаченого ст. 393 КК.

Кримінальна відповідальність за дезертирство розрізняється залежно від суб'єкта злочину і від того, вчинене воно в мирний час, в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці.

Військовослужбовець, який вчинив дезертирство, не перестає бути суб'єктом військово-службових відносин. Тому можлива сукупність дезертирства й інших злочинів як спрямованих проти встановленого порядку несення і проходження військової служби, так і таких, що посягають на інші об'єкти, які охороняються кримінальним законом, вчинені під час залишення військової частини або місця служби чи під час перебування в дезертирстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У радянський період 1917–1991 рр. питання кримінально – правової характеристики військових злочинів, методики їх розслідування досліджувала ціла плеяда науковців того часу, серед них: Х.М. Ахметшин, Ф.С. Бражнік, Н.В. Васильєв, А.А. Герцензон, Н.І. Загородніков, С.М. Іншаков, А.С. Кобліков, В.Н. Кудрявцев, В.І. Курляндський, Р.А. Лопухов, В.В. Лунєєв, В.П. Маслов, І.М. Мацкевич, А.А. Піонтковський, А.Н. Полев, Є.В. Прокопович, В.В. Романов, А.С. Самойлов, А.А. Тер-Акопов, Б.С. Утєвський, В.М. Чхквадзе, В.П. Шупленков та інші.

За період незалежності України проблемам військової злочинності приділяють увагу такі вчені, як: С.В. Албул, Г.В. Андрусєв, В.М. Білоконеv, П.П. Богущкий, В.П. Бодаєвський, В.В. Бондарєв, В.О. Бугаєв, В.К. Грищук, В.С. Давиденко, С.І. Дячук, В.І. Касинюк, В.А. Клименко, Є.С. Ковалєвська, Ю.Б. Курилюк, В.К. Матвійчук, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, Є.В.Нарожна, М.І. Панов, І.О. Папуша, Є.Б. Пузирєвський, О.М. Сарнавський, М.М. Сенько, О.С. Ткачук, М.С. Туркот, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов, Г.І. Чангулі, Н.І. Щегель та інші.

Мета статті полягає в спробі автора викласти окрему методику розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 407, 408 КК України, творчо опрацювавши ті надбання, які вже були напрацьовані раніше.

Основні результати дослідження. Основними завданнями, які стоять перед військовим командуванням, органами прокуратури, Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України при розслідуванні цих злочинів є:

- організація активного, своєчасного розшуку і затримання військовослужбовця, який самовільно залишив територію військової частини, підрозділу;
- визначення тривалості і місця перебування військовослужбовця поза розташуванням військової частини, встановлення характеру його занять у цей час: чи не здійснював він, користуючись безконтрольністю, яких-небудь інших правопорушень;

- встановлення всіх причин самовільного залишення військовослужбовцем військової частини, підрозділу і вживання попереджувальних заходів щодо запобігання злочинам проти порядку проходження військової служби іншими військовослужбовцями.

У справах даної категорії військовому командуванню, слідчому від самого початку розслідування відома особа, яка самовільно залишила розташування військової частини або місце служби. Тому найтипovішими на початку розслідування є слідчі ситуації, що визначаються тією обставиною, чи затримано військовослужбовця, чи його місцезнаходження ще не встановлено. Більш того, на початку розслідування може скластися ситуація, коли взагалі не можна з повною визначеністю сказати: чи живий військовослужбовець, якого розшуковують, чи він загинув за невідомих обставин.

Другий чинник, який впливає на слідчі ситуації, що складаються на початку розслідування, належить до суб'єктивної сторони вчиненого: яку конкретно мету переслідував військовослужбовець, залишаючи розташування військової частини або місце служби, – зовсім ухилитися від несення обов'язків з військової служби і не повертатися у військову частину (дезертирство) чи через деякий час повернутися до місця служби, в підрозділ (самовільне залишення військової частини або місця служби).

Крім того, на методику розслідування аналізованих злочинів, особливо дезертирства, суттєвий вплив мають способи, до яких вдається винний, щоб сховатися від органів, які ведуть його розшук.

Таким чином, типовими слідчими ситуаціями на початку досудового розслідування є:

– військовослужбовець, що вчинив злочин проти порядку проходження військової служби, затриманий, перебуває у військовій частині або Службі правопорядку;

– місце знаходження військовослужбовця невідоме.

Обставини, які підлягають доказуванню в ході досудового розслідування, і необхідно встановити наступні:

1. Коли і за яких обставин військовослужбовець самовільно, без дозволу командира (начальника) залишив військову частину або місце служби чи своєчасно не повернувся у військову частину з відрядження, відпустки тощо. Виконання яких службових обов'язків він перервав самовільним залишенням військової частини.

Чи не здійснив винний самовільне залишення військової частини під час воєнного стану або в бойовій обстановці.

Чи не пішов він із військової частини зі зброєю чи боєприпасами. Остання обставина суттєво впливає на організацію і методику проведення розшуку та затримання винного.

2. Де, коли, за яких обставин його було затримано. Чи вчиняв він які-небудь дії, що свідчать про його наміри добровільного повернення

Упродовж якого часу військовослужбовець був відсутній у військовій частині і не виконував своїх обов'язків.

Якщо кримінальна справа розслідується щодо осіб офіцерського складу, військовослужбовців військової служби за контрактом, з'ясовується, чи справді мали місце самовільне залишення ними військової частини чи місця служби або неявка в зазначений термін на військову службу без поважних причин упродовж понад 10 діб, або хоч і менше десяти діб, але більше трьох діб, вчинені повторно упродовж року.

3. Де був, з ким проводив час і чим займався поза військовою частиною військовослужбовець. Чи не здійснював він за цей період, користуючись безконтрольністю, яких-небудь інших протиправних дій.

4. З яким умислом військовослужбовець без дозволу залишив військову частину або місце служби, якими були його наміри щодо тривалості свого незаконного перебування поза військовою частиною.

5. Яку мету переслідував військовослужбовець, що залишив військову частину, якими мотивами він керувався. Чи мав на меті зовсім ухилитися від військової служби і зовсім не повертатися до місця служби, чи його відсутність у військовій частині носила тимчасовий характер.

6. Як характеризується військовослужбовець, який самовільно залишив військову частину: його ставлення до виконання своїх службових обов'язків, дисциплінованість, наявність стягнень і заохочень, їх характер. Чи не були ці стягнення в подальшому зняті.

7. Причини самовільного залишення військової частини чи несвоєчасна явка до місця служби, чи є вони поважними.

8. Обставини, які впливають на ступінь і характер відповідальності.

9. Які настали суспільно небезпечні наслідки в результаті самовільного залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем.

10. Причини й умови, що сприяли здійсненню самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства.

Початковий етап досудового розслідування.

Кримінальні справи даної категорії, як правило, порушувалися згідно зі ст. 101 КПК України 1960 р. органом дізнання, тобто командиром військової частини, в якій проходив службу правопорушник, оскільки йому першому ставало відомо про це. Командир військової частини про порушення кримінальної справи повідомляв військового прокурора і проводив невідкладні слідчі розшукові дії, після виконання яких справу передавав у встановленому порядку слідчому.

Після ухвалення 07.03.2002 р. Верховною Радою України Закону «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України», в складі якого є підрозділи дізнання, ці функції органу дізнання здебільшого здійснювалися Службою правопорядку.

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 р., органи дізнання та дізнавачі не передбачені як учасники кримінального провадження.

Методика розслідування цих злочинів у початковий період залежить перш за все від того, затримано підозрюваного чи його місцезнаходження невідоме. В тих випадках, коли правопорушник перебуває у військовій частині або на гауптвахті Служби правопорядку, основні зусилля спрямовуються на уточнення часу його самовільного перебування за межами військової частини і цілі, які він переслідував, залишаючи військову частину. В ситуації, коли його місцезнаходження невідомо і, відповідно, можна вибудовувати лише передбачення про те, де він перебуває і з якою метою зник, першочерговим завданням є встановлення місцезнаходження розшукуваного і термінове його затримання. Все це, безперечно, впливає на методику розслідування, особливо в початковий період.

1. Особливості розслідування під час перебування винного у військовій частині (на гауптвахті Служби правопорядку тощо).

Залежно від тривалості перебування поза межами військової частини і перших пояснень військовослужбовця особам, що його затримали чи першими побачили після повернення до військової частини, найбільш поширеними, типовими версіями в цій ситуації будуть:

- військовослужбовець здійснив дисциплінарний проступок;
- військовослужбовець здійснив самовільне залишення військової частини або місця служби;
- військовослужбовець здійснив дезертирство.

а) *Допит підозрюваного.* Зазвичай розслідування в таких випадках розпочинається з допиту військовослужбовця, що самовільно був відсутній у військовій частині. Під час допиту з'ясовуються такі питання: коли він залишив територію військової частини, де, скільки часу перебував за її межами. Чим займався і з ким проводив цей час. З якої причини пішов із військової частини. Яку мету і які наміри мав. З ким ділився своїми планами щодо незаконного залишення військової частини.

Хто бачив його за межами військової частини, а також у момент самовільного залишення і повернення в розташування військової частини.

Якщо він був хворий, чи не звертався по медичну допомогу, чому не оформляв відповідних документів.

У тому випадку, якщо його затримали, обов'язково необхідно уточнити, чи мав намір повернутись у військову частину і що може підтвердити його реальний намір продовжувати військову службу.

Якщо військовослужбовець і раніше вчиняв самовільні залишення військової частини або місце служби, за які передбачена дисциплінарна відповідальність, його детально допитують про кожне залишення військової частини з уточненням часу залишення і повернення до військової частини. Певну допомогу під час з'ясування цього питання може надати слідчому службова картка військовослужбовця, в якій фіксуються стягнення за різні порушення військової дисципліни, зокрема й за попередні аналогічні дії.

Варто мати на увазі, що інколи правопорушник може намагатися применшити час самовільного залишення військової частини або місця служби або зменшити її тривалість. У подібних випадках можна почути твердження про те, що хоча він і був відсутній у своєму підрозділі, але перебував у розташуванні військової частини. В подібних випадках з метою встановлення істини рекомендується деталізувати свідчення, з'ясувати у допитуваного якомога більше деталей: чим він займався в цей час, хто був поруч, кого він бачив, що там відбувалося тощо.

б) *Допити свідків.* У початковий період досудового розслідування допитуються:

- особи, які першими встановили відсутність військовослужбовця, а також ті, хто бачив його повернення до військової частини. Це командир підрозділу, добовий наряд, товариші по службі;

- військові службові особи, які затримали військовослужбовця за межами військової частини;

- особи, з якими військовослужбовець зустрічався і проводив час, самовільно залишивши військову частину або місце служби, а також ті, хто випадково бачив його поза військовою частиною;

- родичі, близькі, знайомі, у яких військовослужбовець міг ховатися і яким міг розповідати про свої справжні наміри щодо військової служби.

Під час допитів усіх свідків особлива увага звертається на встановлення тривалості самовільного залишення військової частини або місця служби.

У осіб, які першими помітили відсутність військовослужбовця в підрозділі, військовій частині, необхідно з'ясувати, в який час і у зв'язку з чим вони дізнались про самовільне залишення військової частини або місця служби, у який спосіб визначили час.

У військовослужбовців, які проводили пошуки, з'ясовують, хто, в який час їм доручив знайти військовослужбовця, де, з якого і по який час проводився пошук і які його результати.

У осіб, що затримали військовослужбовця, під час їх допиту уточняють, де, в який час і за яких обставин вони його затримали, як поведився затриманий, чи не чинив він опору.

Свідки, з якими зустрічався і проводив час військовослужбовець, допитуються про час зустрічі з ним, про те, куди і коли він пішов від них, чи не здійснював він якого-небудь злочину, що він їм говорив про свої наміри щодо військової служби.

Якщо військовослужбовець на допиті відмовляється назвати осіб, у яких він був під час самовільного залишення військової частини або місця служби, чи заперечує сам факт його вчинення, то для встановлення істини у справі рекомендується звернутися по допомогу до армійської і флотської громадськості.

Крім того, додаткові дані про близьких знайомих правопорушника, його зв'язки можна отримати під час обшуку його особистих речей, зі знайдених листів, записних книжок, фотоальбомів тощо.

Якщо військовослужбовець перебував далеко від військової частини, то для перевірки його свідчень необхідно направити до місця його перебування окреме доручення слідчого для допиту свідків і провадження там інших слідчих (розшукових) дій.

У кримінальних справах про нез'явлення військовослужбовця в зазначений термін до місця служби у нього проводиться виїмка документа, в якому вказано термін прибуття до військової частини. У сумнівних випадках, особливо коли в документі є підчистки, виправлення, необхідно направити запит у військову частину, лікувальний заклад, установу, що видала документ, із проханням підтвердити його достовірність у цілому чи уточнити які-небудь дані документа, а також допитати військовослужбовця, що не з'явився до військової частини, призначити відповідну експертизу документа.

2. Особливості досудового розслідування в слідчій ситуації, обумовленій відсутністю військовослужбовця у військовій частині

Оскільки місцезнаходження розшукуваного військовослужбовця невідоме, основні зусилля військового командування, Служби правопорядку, слідчого спрямовані на його виявлення і затримання. Цьому головному завданню на даному етапі підпорядковані всі дії різних органів, що беруть участь у розшуку військовослужбовця, який залишив військову частину (чи не повернувся до військової частини).

На підвищення ефективності розшукових заходів великий вплив має чітко продумана, планомірно здійснювана робота. В цей початковий період важливо висунути всі можливі версії у кримінальній справі і своєчасно приступити до їх перевірки. Найбільш типовими версіями на даному етапі розслідування можуть бути такі:

– про механізм події, що сталася: військовослужбовець здійснив самовільне залишення військової частини, місця служби, дезертирував;

– про місце ймовірного перебування військовослужбовця: військовослужбовець затриманий органами міліції; перебуває в лікарні, шпиталі; військовослужбовець перебуває в районі дислокації своєї військової частини; у

рідних, знайомих, переховується в лісі, в горах; військовослужбовець за межами дислокації військової частини; проживає у батьків, родичів, знайомих за попередньою роботою, навчанням, в осіб, із якими випадково познайомився в дорозі; працює за фіктивними документами у віддалених районах; переховується у важкодоступній місцевості тощо.

Характерною особливістю розшукової роботи в даній слідчій ситуації є одночасна перевірка версій, пов'язаних із розшуком не лише самого військовослужбовця, але і його трупа, доти, доки припущення про його загибель повністю не відпадуть.

Організація і проведення розшуку військовослужбовця, який самовільно залишив військово частину, місце служби:

- розшук, що проводиться командуванням військової частини, військової установи, Служби правопорядку, які продовжують проводити за дорученням слідчого негласні слідчі (розшукові) дії для встановлення винного, повідомляючи про їх результати слідчому і координуючи свою розшукову діяльність;

- розшук, що проводиться слідчим у межах загального терміну досудового слідства, визначеного ст. 219 КПК України 2012 р. (ст. 120 КПК України 1960 р.) двома місяцями від дня внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (порушення кримінальної справи), за винятком тих випадків, коли термін досудового слідства подовжується на законних підставах;

- здійснення розшуку підозрюваного (обвинуваченого), згідно з ч. 2 ст. 281 КПК України 2012 р., за постановою слідчого може бути доручено оперативним підрозділам, Службі правопорядку на етапі подальшого розслідування після оголошення розшуку підозрюваного (обвинуваченого).

Зазвичай у початковий період досудового розслідування, щойно стає відомо про вчинений злочин – самовільне залишення військової частини або місця служби військовим командуванням, Службою правопорядку, слідчим провадяться розшукові дії невідкладного характеру чи, як інколи називають цей вид розшукової діяльності, – розшук «по гарячих слідах».

За масштабом розшукової діяльності розшук зниклого військовослужбовця поділяється на:

- місцевий, тобто такий розшук, що провадиться військовим командуванням, Службою правопорядку, слідчим, а також за його дорученням органами внутрішніх справ у місцях можливої, припустимої появи там розшукуваного. Це перш за все: район дислокації військової частини та прилеглої до неї місцевості з різними магістралями пересування, місця масового скупчення людей, місця проживання рідних, знайомих військовослужбовця, що зник; у будь-якому районі держави, що відомі за матеріалами справи військовому командування, слідчому, тобто всі ті місця, де можна очікувати його появи. Як правило, розшук військовослужбовця розпочинається з місцевого розшуку, з розшуку «по гарячих слідах»;

- розшук у межах держави являє собою сукупність розшукових заходів з виявлення і затримання підозрюваного (обвинуваченого) у самовільному

залишенні військової частини, місця служби, дезертирстві, що організовується по всій території країни. Він оголошується згідно з вимогами ст. 281 КПК України 2012 р. Зазвичай до даного виду розшуку слідчий вдається в тих випадках, коли місцевий розшук не дає позитивних результатів, і в тих місцях, де передбачалась поява розшукуваного, його виявити і затримати не вдалося. Через це розшук у межах держави оголошується, як правило, в ході подальшого розслідування і, на відміну від місцевого розшуку, провадиться доти, доки підозрюваного (обвинуваченого) не буде затримано.

Таким чином, на початковому етапі розслідування військове командування, Служба правопорядку за дорученням слідчого розпочинають розшукові заходи (негласні слідчі (розшукові) дії) з розшуку військовослужбовця «по гарячих слідах», у місцях його найбільш можливої появи, тобто проводять місцевий розшук.

Пристаючи до розшукових дій, необхідно зібрати якнайповнішу інформацію про розшукуваного військовослужбовця. Слідчий, а також за його дорученням військове командування, Служба правопорядку на початковому етапі розслідування повинні:

а) Довідатися про можливе місцезнаходження відсутнього у військовій частині військовослужбовця у чергового в міському (районному) відділі внутрішніх справ, у пунктах швидкої допомоги, в лікарнях і моргах, на гауптвахтах і в інших місцях. До матеріалів справи додаються телефонограми, письмові повідомлення, різного роду довідки тощо.

б) Провести обшук, оглянути речі військовослужбовця, який залишив військову частину, його тумбочку, ліжко з метою знаходження листів, записних книжок, щоденників, фотографій, встановити, які речі залишені і які забрані ним із собою.

У листах, записних книжках і щоденниках можуть бути адреси осіб, із якими він підтримував стосунки і переписувався, а також дані, що свідчать про його наміри.

в) Витребувати і приєднати до справи документи, які містять дані про особу розшукуваного, про видане йому майно.

г) Допитати командирів відсутнього військовослужбовця (відділення, взводу тощо), а також його близьких товаришів по службі з метою з'ясування обставин його зникнення з військової частини (час, місце, спосіб), його ставлення до військової служби, настроїв, висловлювань про плани на майбутнє (чи не висловлював він бажання куди-небудь поїхати, які і де у нього проживають родичі й знайомі, з ким із них він вів листування, його зміст). Крім того, необхідно уточнити, у що був одягнений розшукуваний військовослужбовець, що він узяв із собою з речового майна, що не взяв із собою з речового майна і чи не здійснив до залишення військової частини якого-небудь злочину.

д) Допитати знайомих із числа цивільних осіб, що проживають у районі дислокації військової частини з питань: коли і за яких обставин вони познайомилися з розшукуваним військовослужбовцем, як часто зустрічались і коли бачились востаннє, про що вони вели розмови, куди і до кого збирався їхати військовослужбовець.

е) Приєднати до справи документи повідомлень і записів в органи внутрішніх справ, на ім'я райвійськкоматів.

є) Перевірити, чи притягувався військовослужбовець, який розшукується, до кримінальної відповідальності. Якщо притягувався, коли, де і за що, за вчинення якого злочину. Дані про судимість в усіх випадках необхідно запитувати в органах кримінальної реєстрації МВС.

Якщо розшукуваний залишив військову частину зі зброєю, то розшук і його затримання повинні проводитись у встановленому порядку, із застосуванням додаткових сил та засобів, вживанням необхідних заходів безпеки.

Для того, щоб попередити виїзд військовослужбовця з району дислокації військової частини, в якій він проходить військову службу, і якомога швидше затримати його, організується спостереження за залізницями, автовокзалами, пристанями, аеропортами, направляються наряди на маршрути його можливого руху, організується взаємодія зі співробітниками міліції, які несуть службу на постах ДАІ, начальниками відповідних міських і районних відділів внутрішніх справ. Можуть бути влаштовані засади, перекриті дороги та інші шляхи сполучення між населеними пунктами.

У місцях можливої появи розшукуваного військовослужбовця (за місцем проживання його рідних, знайомих тощо) відповідним органам місцевого самоврядування та їх виконавчим органам направляється відповідна інформація про зниклого військовослужбовця, а правоохоронним органам направляються слідчі доручення про допит різних осіб, перш за все тих, що його знали, про виїмку у них листів, предметів обмундирування і про затримання військовослужбовця, який залишив військову частину. В необхідних випадках накладається арешт на поштово-телеграфну кореспонденцію його рідних і знайомих, встановлюється нагляд і провадяться інші оперативно-розшукові заходи (негласні слідчі (розшукові) дії).

До слідчого доручення доцільно додати фотографію дезертира чи військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину.

Тактичні прийоми розшуку в подібних ситуаціях спрямовані на створення умов, що перешкоджають розшукуваній особі вільно пересуватися, довго перебувати на одному місці, зустрічатися з такими особами, з якими вона збиралась проводити час. Інколи безпосередньо рекомендується через свідків позитивно впливати на прийняття зниклою особою рішення з'явитися з визнанням провини. Такий тактичний прийом можна використовувати під час допитів, у бесідах, наприклад, з батьками, які негативно оцінюють вчинок свого сина, що самовільно залишив військову частину. До позитивного результату можуть привести повторні обшуки в домі особи, у якої періодично з'являвся розшукуваний, особливо рано-вранці. Проводячи розшук, необхідно враховувати і використовувати психологічні чинники. Активні розшукові дії викликають у розшукуваного стан хвилювання, психічного напруження, що зрештою може також спонукати його до появи з визнанням провини. Аналогічний стан психічного напруження можуть мати близькі родичі, які знають, де він переховується, і сприяють цьому, що інколи проявляється в доказах їхньої поведінки. На цю обставину необхідно звертати увагу під час

допитів таких свідків, викриваючи їх у брехні і спонукаючи до правдивих свідчень.

Таким чином, сукупність перерахованих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у початковий період досудового розслідування приводить до того, що розшукуваного буде виявлено і затримано або виникла слідча ситуація покаже, що місцевий розшук вичерпав себе і необхідно оголосити розшук обвинуваченого в межах держави.

Подальше досудове розслідування

Характер і послідовність подальших слідчих дій багато в чому залежить від слідчої ситуації, що склалася.

1. Особливості подальшого розслідування за умови перебування винного у військовій частині.

Подальше розслідування в даній слідчій ситуації не викликає особливої праці. Основна увага слідчого спрямована на отримання додаткових свідчень свідків щодо умислу винного і його мети, пов'язаної з самовільним залишенням військової частини. Інколи буває доцільно ще раз уточнити в обвинуваченого, хотів він повернутися до військової частини чи ні після самовільного залишення військової частини, після відрядження, виписки зі шпиталю.

Обираючи для військовослужбовця на даному етапі розслідування запобіжний захід, не варто забувати й деякі тактичні аспекти цього важливого рішення, яке інколи може мати негативний вплив на поведінку винного в суді. Скажімо, невинувачено суворий запобіжний захід щодо військовослужбовця, обвинуваченого в самовільному залишенні військової частини, у вигляді утримання під вартою може підштовхнути його під впливом асоціального оточення в місці перебування (слідчому ізоляторі, гауптвахті Служби правопорядку) до самообмови в суді у здійсненні більш тяжкого злочину, наприклад, дезертирства, з усіма наслідками, що випливають звідси.

У таких випадках, коли є подібні побоювання, доцільно ще раз допитати обвинуваченого, уточнити питання, пов'язані з мотивами і метою здійсненого ним залишення військової частини, і ті обставини, які об'єктивно підтверджують його головну мету – добровільно повернутись у військову частину і продовжувати військову службу. В подібних випадках рекомендується застосування під час допиту звуко-, відеозапису.

Особлива увага звертається на приєднання до справи всіх необхідних документів, що характеризують особу обвинуваченого (службова картка і характеристика, обліково-послужна картка, медична книжка).

Якщо в цих документах, наприклад, у службовій картці містяться дані про здійснені раніше самовільні залишення військової частини, необхідно ще раз про це детально допитати обвинуваченого, свідків, перевірити, чи не перебував обвинувачений поза межами військової частини понад три доби, вчинених повторно протягом року.

У випадку, коли обвинувачений заявляє скарги на своє здоров'я, його направляють на медичне обстеження, і до справи приєднується висновок військово-лікарської комісії про стан здоров'я і придатність до військової служби. В необхідних випадках призначається судово-медична і судово-психіатрична

експертизи. Перша проводиться, коли військовослужбовець за його заявою не прибув у визначений термін із відпустки, відрядження через хворобу, і необхідно перевірити, чи не перешкоджала хвороба його появи у військовій частині. Судово-психіатрична експертиза проводиться у випадках, коли психічна повноцінність військовослужбовця, що самовільно залишив військову частину чи дезертирував із неї, викликає сумнів.

2. Особливості подальшого розслідування під час затримання дезертира чи військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину.

Щойно розшукуваного військовослужбовця затримано, про це терміново повідомляють прокурору за місцем затримання. Після затримання проводять слідчі дії.

а) Особистий обшук підозрюваного з метою виявлення і виїмки зброї, документів та інших предметів, що мають значення для кримінальної справи. Знайдені під час обшуку документи детально оглядають на предмет виявлення в них різних виправлень, підчисток. За умови виникнення сумнівів в оригінальності документа він підлягає експертному дослідженню. Для уточнення питань направляють запити до відповідних установ, організацій, посадовим і службовим особам, які видали знайдений під час обшуку документ.

б) Огляд обмундирування. Під час огляду обмундирування важливо звернути увагу на ті зміни, які побічно можуть свідчити про те, що затриманий виношував намір зовсім ухилитися від несення обов'язків з військової служби, сховатися від тих осіб, які могли б його затримати. Такими змінами можуть бути: знешкодження воїнських знаків розрізнення, погонів, петлиць, воїнських штампів, перероблення деяких предметів обмундирування тощо.

Крім того, під час огляду обмундирування варто мати на увазі, що на ньому можуть бути знайдені сліди інших злочинів: кров, різні виділення людського організму, що свідчать, скажімо, про зґвалтування, тощо.

в) Допит підозрюваного. Розпочинаючи допит, перш за все необхідно впевнитися в особі затриманого. Тому особливо детально повинні бути уточнені:

- анкетні дані;
- родичі і знайомі, адреси їхнього проживання;
- в яких військових частинах, із якого і по який час і в ролі кого він проходив військову службу, де дислокується військова частина, прізвища командирів і товаришів по службі;
- коли залишив військову частину, за яких обставин і як опинився на місці затримання, з якою метою залишив військову частину або місце служби;
- де перебував, із ким проводив час і чим займався поза військовою частиною або місцем служби.

Якщо під час обшуку знайдено документи, необхідно з'ясувати, де, коли він їх отримав і у зв'язку з чим.

г) Допити осіб, що знайшли і взяли участь у затриманні військовослужбовця, а також поведінка при цьому військовослужбовця.

д) Допити осіб, у яких було затримано військовослужбовця. У них з'ясується, коли і звідки до них приїхав затриманий і як пояснив своє прибуття, що говорив про мету свого приїзду і подальшого перебування.

Одночасно в прокуратуру за місцем провадження досудового слідства у кримінальній справі повідомляється про затримання розшукуваного, після чого вирішується питання про місце провадження подальшого розслідування відповідно до встановленого порядку.

У будь-якому випадку після затримання дезертира чи особи, що самовільно залишила військову частину або місце служби, перед слідчим постає одне з основних завдань – встановити мету і мотиви залишення ним військової частини або місця служби, а також перевірити, чи не здійснив військовослужбовець, перебуваючи поза військовою частиною, якихось інших злочинів. Досліджуються ці питання шляхом проведення детального допиту затриманого військовослужбовця і ретельною перевіркою його свідчень. З цією метою слідчий допитує як свідків осіб, які можуть підтвердити чи спростувати свідчення військовослужбовця, запитує органи внутрішніх справ за місцем перебування військовослужбовця під час відсутності його у військовій частині про зареєстровані і не розкриті в цей час злочини, призначає необхідні експертизи тощо.

Щойно командирі військової частини стає відомо про затримання військовослужбовця, органи, які проводили його розшук, негайно повідомляють про те, що необхідність у розшукових діях відпала.

3. Особливості подальшого розслідування у випадку незнаходження військовослужбовця, що самовільно залишив військову частину або місце служби.

Слідча ситуація, пов'язана з тим, що розшукуваного військовослужбовця, незважаючи на всі зусилля слідчого, командування військової частини, Служби правопорядку, не знайдено, є найбільш складною і вимагає додаткових заходів, і перш за все – розширення масштабу розшуку. В подібних випадках виникає необхідність поруч із продовженням місцевого розшуку оголосити розшук обвинуваченого по всій території держави з широким використанням усіх можливостей органів МВС України. Такий розшук може бути оголошено як під час провадження досудового слідства, так і водночас із його зупиненням. При цьому слідчий повинен виконати:

а) Винести постанову за умови притягнення розшукуваного військовослужбовця як обвинувачуваного у здійсненні злочину, передбаченого ст.ст. 407–409 КК.

б) Визначити заходи забезпечення (запобіжний захід). Як правило, в подібних випадках запобіжним заходом обирається утримання під вартою, про що слідчим суддею місцевого суду відповідного району, за клопотанням слідчого, погодженим прокурором гарнізону, обирається до обвинуваченого військовослужбовця утримання під вартою.

в) Винести постанову про оголошення розшуку обвинуваченого, в якій описуються обставини дезертирства (самовільного залишення військової частини або місця служби), фактичні підстави оголошення розшуку, вказується,

кому доручається розшук, який запобіжний захід необхідно застосувати у випадку затримання розшукуваного і куди про це необхідно повідомити.

г) Підготувати довідку про особу розшукуваного військовослужбовця, в якій вказати детальні дані про нього: прізвище, ім'я та по батькові, дату народження, національність, освіту, сімейний стан, його родичів, їхні адреси, цивільну професію, спеціальність, останнє місце проживання і роботи, коли і яким райвійськкоматом призваний на військову службу і де її проходив, останнє місце військової служби, прикмети, риси характеру, схильності, звички, стан здоров'я, можливі хронічні захворювання, де лікувався, обставини залишення військової частини, в якому обмундируванні пішов, чи мав при собі зброю, його зв'язки, місця, де він, за припущенням слідчого, може переховуватись, і підстави для цих пропозицій, інші дані, що сприяють розшуку. До довідки додається фотографія, а за її відсутності – детальний опис зовнішності розшукуваного.

д) Винести постанову про відправлення етапом обвинуваченого до місця провадження досудового слідства в тих випадках, коли це за характером вчинених обвинуваченим злочинів представляється необхідним. Така постанову санкціонується прокурором регіону, на території якого порушено кримінальну справу, і проводиться досудове слідство.

Проведення розшуку розпочинається з направлення всіх цих документів слідчим до Служби правопорядку, а в окремих випадках – до найближчого органа області МВС України.

Після закінчення терміну досудового слідства, виконавши всі необхідні слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, слідчий виносить постанову про зупинення провадження досудового розслідування у кримінальній справі. Але й після цього робота з його розшуку не припиняється. Триває листування зі Службою правопорядку, органами внутрішніх справ та іншими органами, яким направлено слідчі розшукові доручення, розсилаються письмові і телеграфні нагадування про активізацію розшуку.

4. Деякі особливості самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці.

Справи про самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирства в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці повинні розслідуватись оперативно. Першочергові слідчі (розшукові) дії і негласні слідчі (розшукові) дії повинні бути перш за все спрямовані на виконання головного завдання: швидко знайти і затримати військовослужбовця, що самовільно залишив військову частину або місце служби. Для розшуку терміново залучаються військовослужбовці даної військової частини, Служби правопорядку, а також органи внутрішніх справ. Водночас необхідно допитати осіб, які першими встановили відсутність військовослужбовця у військовій частині або за місцем служби. При цьому особлива увага звертається на поведінку підозрюваного до бойових дій.

За наявності підозр, що військовослужбовець зник, направляються слідчі доручення у Службу правопорядку, органи внутрішніх справ, прокуратури за місцем проживання його близьких та рідних, сім'ї. За ними встановлюється

нагляд. Під час проведення розшуку в місцях можливої появи розшукуваного звертається особлива увага на важкодоступну місцевість, покинуті будівлі тощо. В сільській місцевості під час обшуків виявляють і уважно оглядають сараї, погребі в будівлях, горища, сінники ті інші підсобні приміщення господарського призначення. Після виявлення військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину або місце служби, його затримують, обшукують і проводять допит, звертаючи особливу увагу на з'ясування тривалості його відсутності у військовій частині і мети, яку він переслідував, залишаючи військову частину і переховуючись від представників місцевих органів виконавчої влади.

Висновки. Знання слідчими та іншими співробітниками правоохоронних і судових органів положень окремої методики розслідування військових злочинів, пов'язаних з самовільним залишенням військової частини або місця служби, дезертирством, кримінальна відповідальність за які передбачена ст.ст. 407, 408 КК України, допомагатиме проведенню фахового і всебічного досудового розслідування. Це в свою чергу сприятиме реалізації завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України – захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Запропонована стаття сприятиме ефективному застосуванню кримінального закону на всіх стадіях кримінального судочинства, зокрема з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення і до моменту виконання судового рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абрамин В.Н., Антонов В.П., Романов В.В.* Криміналістика: Учебник / В.Н. Абрамин, В.П. Антонов, В.В. Романов. – М. : Военный Краснознамённый институт, 1983. – 455 с.

2. *Албул С.В.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) // Кримінальне право України: Навч.-метод. посібн. / С.В. Албул, Д.О. Балобанова, А.А. Березовський [та ін.]; за ред. д.ю.н., проф. В.О. Тулякова. – О. : Фенікс, 2011. – 374 с.

3. *Андрусів Г.В.* Військові злочини // Кримінальне право України: Особлива частина: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова [та ін.]; за ред. П.С.Матишевського [та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – С. 845–884.

4. *Ахметшин Х.М.* Квалификация воинских преступлений: учебное пособие / Под ред. А.С. Кобликова. – М. : Военный институт, 1977. – 80 с.

5. Воинские преступления: Учебник / Х.М. Ахметшин, Н.В. Васильев, В.Н. Кудрявцев, В.И. Шанин; под редакцией Н.Ф.Чистякова. – М. : Военно-политическая академия имени В.И.Ленина, 1970. – С. 34 – 76.

6. Воинские преступления: Учебник / Х.М. Ахметшин, Н.В. Васильев, А.А. Герцензон [и др.]; отв. ред. Г.Н. Пуговкин. – М. : Военно-юридическая академия, 1956. – 287 с.

7. *Волостнов П.А.* Преступления против военной службы // Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Ответственные редакторы: доктор юридических наук, профессор И.Я. Козаченко, доктор юридических наук, профессор З.А. Незнамова, кандидат юридических наук, доцент Г.П. Новоселов. – М. : ИНФРА М – НОРМА, 1997. – 768 с.

8. *Дячук С. І.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 3-х кн. / Кн. 3: Особлива частина. – Коментарі до статей 255–447 Кримінального кодексу України. – За заг. ред. В.Г. Гончаренка, П.П. Андрушка. – К. : ФОРУМ, 2005. – 584 с.

9. Закон об уголовной ответственности за воинские преступления (комментарий): – М. : Юрид. лит., 1969. – 192 с.

10. Закон об уголовной ответственности за воинские преступления: Комментарий / Под ред. А.Г.Горного. – М. : Юрид. лит., 1986. – 160 с.

11. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): Навч. посіб. / Г.М. Анісімов, Ю.П. Дзюба, В.І.Касинюк [та ін.]; за ред. М.І. Панова. – Х. : Право, 2011. – 184 с.

12. *Карпенко М.І.* Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання / За заг. ред. д.ю.н., проф. В.К. Матвійчука. – К. : ВД Дакор, 2013. – 472 с.

13. *Клименко В.А., Чангулі Г.І.* Військові злочини // Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К. : Правові джерела, 1998. – С. 1012–1082.

14. *Клименко В.А.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду на 1 грудня 2001 р. / За ред. С.С.Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – С.845–899.

15. Комментарий Закона об уголовной ответственности за воинские преступления: / Под ред. А.Г. Горного. – М. : Юрид. лит., 1981. – 152 с.

16. *Криволапов Г.Г.* Преступления против военной службы // Уголовное право. Особенная часть: учебник / Под ред. Н.И. Ветрова и Ю.И. Ляпунова / Г.Г. Криволапов. – М. : Новый юрист, 1998. – С.709-733.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» станом на 25 травня 2012 року: (Відповідає офіц. текстові) – К. : Алерта, 2012. – 304 с.

18. *Навроцький В.О.* Кримінальне право України. Особлива частина: курс лекцій / В.О. Навроцький. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 771 с.

19. *Нарожная Е.В.* Преступления против установленного порядка несения воинской службы // Уголовное право Украины. Особенная часть: Учебник / Отв. ред. Е.Л. Стрельцов. – Х. : Одиссей, 2009. – 544 с.

20. Осмотр места происшествия: (справочник следователя). – М. : Юрид. лит. 1979. – 223 с.

21. Осмотр места происшествия при расследовании отдельных видов преступлений: Учеб. пособие / Под ред. проф. Н.И. Клименко. – К. : НВТ «Правник», 2001. – 172 с.

22. Памятка для молодых военных следователей о первичных и неотложных следственных действиях / Военная прокуратура ККВО. – К., 1971. – 26 с.

23. *Панов М.І., Харитонов С.О.* Розділ XIX. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) // Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 1082–1151.

24. *Панов М.І., Касишук В.І., Харитонов С.О.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (Військові злочини). – Х. : Харків юридичний, 2006. – 172 с.

25. Правовая основа планирования предварительного следствия как одна из гарантий обеспечения его законности. Памятка военному прокурору и следователю / Главная военная прокуратура. – М., 1988. – 20 с.

26. Преступления против военной службы: Учебник для вузов / Под ред. Н.А. Петухова. – М. : НОРМА-ИНФРА М, 2002. – 208 с.

27. Расследование воинских преступлений / Под ред. А.Н. Полева – М. : 1973. – 187 с.

28. *Роцин О.І.* Книга криміналіста: практ. посіб. / О.І. Роцин, П.Д. Біленчук, Г.О. Омельченко. – К.: Україна, 1995. – 413 с.

29. Руководство для следователей / Под ред. Н.А. Селиванова, В.А. Снеткова – М. : ИНФРА-М, 1997. – IV, 732 с.

30. *Селиванов Н.А., Теремилев В.И.* Первоначальные следственные действия (изд. 2-е, испр. и допол.). – М.: Юрид. лит., 1969. – 296 с.

31. Судебно-медицинская экспертиза: Справочник для юристов. – М. : Юрид. лит, 1985. – 320 с.

32. Судебные экспертизы / Отв. ред. Н.А. Селиванов. – М. : Военное изд-во МО СССР, 1980. – 192 с.

33. *Сенько М.М.* Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби: Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / М.М. Сенько. – К. : 2005. – 20 с.

34. *Сызранцев В.Г.* Воинские преступления: Комментарий к главе 33 УК РФ / В.Г. Сызранцев. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 304 с.

35. *Хавронюк М.І.* Військові злочини: навч. посіб. / М.І. Хавронюк. – Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. – 156 с.

36. *Хавронюк М. І.* Військові злочини: Комент. законодавства / М.І. Хавронюк // М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник; відп. ред.: М.Д. Дрига, В.І. Кравченко. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 272 с.

37. *Чуваков О.А., Крупко Д.И.* Преступления против встановленого порядка несения военной службы // Уголовный кодекс Украины. Комментарий: Под ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. – Харьков, ООО «Одиссей», 2001. – 836–932 с.

38. *Чхиквадзе В. М.* Советское военно-уголовное право / В.М. Чхиквадзе. – М. : Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948. – 452 с.

39. *Щегель Н.І.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) // Кримінальне право. Особлива частина: Мультимедійний навч. посіб. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_osob/Files/Lekc/T20/T20_P6.html.

Карпенко М.І. Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство: методика розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 407, 408 Кримінального кодексу України

У статті розглядаються питання, що є обставинами, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні в разі вчинення злочинів, передбачених ст. 407, 408 КК України.

Ключові слова: Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, військові злочини, методика розслідування.

Карпенко Н.И. Самовольное оставление воинской части или места службы, дезертирство: методика расследования преступлений, предусмотренных ст.ст. 407, 408 Уголовного кодекса Украины

В статье рассматриваются вопросы, которые являются обстоятельствами, что подлежат доказыванию в уголовном производстве в случае совершения преступлений, предусмотренных ст.ст. 407, 408 УК Украины.

Ключевые слова: самовольное оставление войсковой части или места службы, дезертирство, воинские преступления, методика расследования.

Karpenko N. Unauthorized leaving the military unit or place of service, desertion: methods of investigation of crimes under Art. Art. 407, 408 of the Criminal Code of Ukraine

The paper explores the issues that are circumstances that are subject to proof in criminal proceedings for crimes under Art. Art. 407, 408 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: unauthorized leaving the military unit or place of service, desertion, military crimes, methods of investigation.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2013.